

Ženska udruga
"IZVOR" Tenja

IZVJEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA

ZA 2013.

Izvještaj se odnosi na područja i oblike kršenja temeljnih prava, prioritetno žena, a evidentirana su putem pravnog savjetovišta udruge i/ili SOS telefona za žrtve nasilja, mobbinga i diskriminacije. Pravno savjetovište Ženske udruge „IZVOR“ pruža usluge besplatne pravne i psihosocijalne pomoći, informacija, savjetovanja i podrške pripadnicama/-ima ranjivih društvenih skupina, prioritetno ženama izloženim nasilju i diskriminaciji, čija su prava povrijeđena kao i drugim osobama koje su slabog imovnog stanja. Pravnu pomoć pružali smo putem pravnog savjetovišta kroz ured Tenja (pon-pet. od 9.00-15.00) i Osijek (srijeda od 9.00-15.00), SOS telefona - 0800 200 150 (pon-pet. od 8.00-15.00)- ured Tenja, Grupe za podršku i individualnu pomoć ženama u uredu u Osijeku (grupa se održavala 1 mjesечно, a individualno savjetovanje po dogovoru).

Izvještajem su obuhvaćene kategorije povrede prava za koja smo evidentirali najveći broj pritužbi (nasilje nad ženama i nasilje u obitelji, obiteljsko pravna zaštita, radna i socijalna prava) i općenito o sustavu funkcioniranja besplatne pravne pomoći.

Tijekom 2013. godine putem **pravnog savjetovišta** Ženske udruge „IZVOR“ pružena je besplatna pravna pomoć za 158 novih slučajeva (73,4% stranaka su žene, a 25,3% muškarci). Pružena pravna pomoć podrazumijeva pružanje informacija, savjeta i pomoći građankama/-ima slabog imovnog stanja u okviru primarne pravne pomoći i zastupanje u upravnim postupcima sukladno Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći NN 62/08,44/11 i 81/11. To u mnogim slučajevima podrazumijeva poduzimanje i po nekoliko pravnih radnji i/ili podnesaka uputa i savjeta iz različitih područja prava. Usluge su bile dostupne i koristili su ih u najvećem broju stanovnice/-i lokalne zajednice, grada i županije, ali i znatno šire, iz drugih područja Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije pa čak i drugih država, članica EU. Stručnu pomoć pružali smo i drugim OCD-a za potrebe njihovih korisnika/ka u okviru njihovih usluga.

NASILJE NAD ŽENAMA I NASILJE U OBITELJI

Dana 22.01.2013. Republika Hrvatska je potpisala Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (u nastavku Konvencija), čime je postala 27. potpisnica ove Konvencije.¹ Navedena Konvencija je prvi međunarodni pravnoobvezujući instrument u Europi na području nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Specifičnost Konvencije je da se odnosi na sve oblike nasilja nad ženama u vrijeme mira i oružanih sukoba i pruža sveobuhvatni pravni okvir za borbu protiv nasilja nad ženama. Jedan od ciljeva Konvencije je i doprinijeti harmonizaciji pravnih standarda u državama članicama Vijeća Europe.

Za razliku od nacionalnog zakonodavstva kojim nije uspostavljeno normativno razgraničenje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama pa se samim time ne vodi niti službena evidencija s obzirom na to razlikovanje, Konvencija radi jasnu distinkciju između nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te propisuje da pojam “**nasilje nad ženama**” predstavlja kršenja ljudskih prava i da se smatra oblikom diskriminacije žena i označava sva djela rodno utemeljenog nasilja koja imaju za posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuju u javnom ili privatnom životu. Pojam “**rodno utemeljeno nasilje nad ženama**” označava nasilje usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene, a „**nasilje u obitelji**“ označava sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u obitelji ili kućanstvu ili između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom.²

Početak izvještajnog razdoblja, točnije 01.01.2013., na snagu je stupio novi Kazneni zakon³ kojim **nasilničko ponašanje u obitelji** (čl. 215.a) nije više propisano kao posebno kazneno djelo, već je nasilje prema članici/članu obitelji inkorporirano kao kvalifikatorna okolnost slijedećih kaznenih djela: teško ubojstvo, tjelesna ozljeda, osobito teška tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti, teška tjelesna ozljeda iz nehaja, prisila, prijetnja, spolni odnošaj bez pristanka, i teška kaznena djela protiv spolne slobode. Prema podacima MUP-a, unutar izvještajnog razdoblja nastavljen je kontinuirani pad prijave nasilja sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji a temeljem kojega je policija prekršajno prijavila 16.564 osoba, što je manje za 7,9% u odnosu na isto razdoblje 2012., tijekom koje je prekršajno prijavljeno 17.976 osoba. Od ukupnog broja prijavljenih osoba 12.996 bilo je muškog spola (79 %), 3.568 ženskog spola (21%) i 442 djece (322 muškog spola i 120 ženskog spola). Djelima koja su prijavljena

¹http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/medunarodna_suradnja_i_eu_poslovi/medunarodna_suradnja/vijece_eur_ope_konvencija_vijeca_europe_o_sprecavanju_i_borbi_protiv_nasilja_nad_zenama_i_nasilja_u_obitelji

² Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, članak 3.

³ Narodne novine 125/11, 144/12.

oštećena je ukupno 18.590 osoba, što je za 9,9% manje u odnosu na 2012. Od ukupnog broja oštećenih osoba 11.904 osobe su ženskog spola (maloljetne i punoljetne) i čine 64 % osoba oštećenih nasilničkim ponašanjem.⁴

Stupanje na snagu Kaznenog zakona, rezultiralo je drugačijom specifikacijom podataka MUP-a o kaznenim djelima počinjenim na štetu bliske osobe. Od ukupno 75 kaznenih djela silovanja, 37 je počinjeno među bliskim osobama. Od ukupno 41 kaznenog djela ubojstva, 15 ubojstava je počinjeno među bliskim osobama. Među bliskim osobama, po procjeni MUP-a, najčešće je počinjenje kaznenih djela protiv života i tijela, protiv osobne slobode i protiv spolne slobode, u koje grupe se ubrajaju kaznena djela ubojstva, teška ubojstva i teška ubojstva u pokušaju, tjelesne ozljede, teške tjelesne ozljede, nametljiva ponašanja, prijetnje, silovanja, spolni odnošaji bez pristanka i spolna uznemiravanja. Analizom podataka o broju žrtava kaznenog djela s elementima nasilja počinjenog među bliskim osobama u razdoblju od 01.01.-31.12.2013. evidentirane su ukupno 879 žrtve, od kojih su 237 (27%) muškarci, a 642 (73%) žene. Iz podataka MUP-a nije vidljivo kojeg su spola počinitelji kaznenih djela počinjenih među bliskim osobama i u kojem su stupnju srodstva što doprinosi daljnjem zamagljivanju rodno utemeljenih zločina.

Podaci pravnog savjetovišta Udruge za razdoblje od 2011.-2013.⁵ ukazuju na kontinuirano smanjenje broja prijava i optužnih prijedloga nasilničkog ponašanja nad ženama i nasilja u obitelji u području prekršajnopravne zaštite. U svim evidentiranim slučajevima prijavljenim našoj Udruzi počinitelji nasilja su osobe muškog spola. Zabrinjavajući je podatak da su 87% prijavljenih počinitelja nasilja recidivisti. Kod kaznenopravne zaštite bilježimo znatno smanjenje prijave u odnosu na prethodno razdoblje. Pretpostavka je da je još uvijek velik broj neprijavljenog nasilja u obitelji što upućuje na zaključak da prevencija nasilja izostaje. Ostaje pratiti daljnju praksu iako su izvjesne poteškoće pa i nemogućnost statističkog praćenja nasilja u obitelji u sferi kaznene odgovornosti nakon promjena KZ i ukidanja odredbe 215a. Unutar izvještajnog razdoblja evidentirali smo slučajeve u kojima je prilikom intervencije policija nije izvršila razlikovanje između žrtve i primarnog agresora. U praksi su to najčešće situacije u kojima su policijski službenici prekršajno prijavili oba bračna druga, ne praveći razliku između obrane i napada.

Komparacija analize upitnika SOS telefona za žrtve partnerskog/obiteljskog nasilja i mobbinga za posljednje tri godine pokazuju da se smanjuje broj prijava putem SOS telefona generalno te da se smanjenje broja prijava partnerskog/obiteljskog nasilja. U posljednje dvije godine se

⁴<http://www.prs.hr/attachments/article/997/Sa%C5%BEetak%20Izvj%C5%A1%C4%87a%20za%202013.pdf>

⁵ [www.zenska-udruga-izvor.hr/BPP/statistički podaci](http://www.zenska-udruga-izvor.hr/BPP/statisti%C4%87ki%20podaci)

prepolovio broj prijava nasilja putem SOS telefona dok se istovremeno rapidno povećava broj poziva gdje se traži pravna pomoć iz drugih područja prava. Alarmantan je i podatak da je tijekom 2013. godine došlo do regresa u pogledu prijava nasilničkog ponašanja od strane trećih osoba (situacije kada prijaviteljice nisu žrtve). Za razliku od pozitivnih pokazatelja prethodnih godina tijekom 2013. godine svega 12% prijava nasilničkog ponašanja je bilo upućeno od strane trećih osoba, a 88% od strane same žrtve. Iz analiziranih upitnika SOS telefona za izvještajno razdoblje proizlazi da su 88% žrtvi nasilja koje su se obratile Udruzi nezaposlene žene koje imaju djecu, a 77% evidentiranih zlostavljača su zaposleni i situirani i/ili umirovljenici s visokim vojnim mirovinama. Evidentiran je porast prijava ekonomskog nasilja, a u svim evidentiranim slučajevima žene su žrtve nasilja. Grupa za psihosocijalnu podršku se održavala jednom mjesečno i unatoč činjenici da se broj korisnica iz mjeseca u mjesec povećava iznimno je teško održati kontinuitet dolazaka od strane polaznica grupe i to iz više razloga, a najčešći razlozi su ekonomske prirode. Naime, najveći broj korisnica su zaposlene žene na nesigurnim radnim mjestima koje su nerijetko primorane raditi dodatne poslove kako bi upotpunile prihode. Korisnice koje su umirovljenice najčešće nisu u mogućnosti redovito dolaziti jer brinu i skrbe o drugim članovima kućanstva (najčešće čuvaju unučad), a nije rijetkost niti da rade dodatne poslove kako bi upotpunile prihod s kojim mogu preživjeti. Evidentirale smo slučajeve da se dio polaznica Grupe za podršku koje su umirovljenice primorane na njegovateljski rad starijih i nemoćnih osoba kako bi osigurale sredstva za život tijekom zime kada su troškovi života značajno uvećani, a prihodi koje ostvaruju s naslova mirovine ne mogu pokriti tekuće troškove života.

Dugogodišnje iskustvo u radu sa ženama koje su žrtve partnerskog nasilja (muškog nasilja) kao i općepoznati podatak da je samo mali broj nasilničkog ponašanja evidentiran i sankcioniran nam ukazuje da nas treba zabrinuti smanjenje broja prijava jer isti na žalost ne predstavlja izraz smanjivanja nasilničkog ponašanja već izostanka elementarne zaštite žrtve i prevencije nasilja kao takvog. Unatoč uspostavljenom pravnom okviru i zaštiti od obiteljskog nasilja od 2003. godine do danas nije postignut očekivan i potreban napredak. Izostanak adekvatne prevencije, sankcioniranje počinitelja simboličnim kaznama zatvora (koje nerijetko završe uvjetnom osudom) ili izricanjem novčanih kazni u kojoj nerijetko participira i sama žrtva, a posljedice snose i ostale članice/-i obitelji, slučajevi obostranog kažnjavanja koji ne razlikuju žrtvu od počinitelja i druge anomalije u kombinaciji s borbom za goli egzistencijalni opstanak sa slabim ili bez stvarnih prilika za izlaz iz nasilnog okruženja obeshrabuju žrtve i doprinosu neprijavljanju i trpljenju nasilja.

RADNO I SOCIJALNO PRAVO

U uvodnom dijelu ovog izvještaja naznačeno je kako je unutar izvještajnog razdoblja zabilježeno povećanje zatražene pravne pomoći upravo iz domene radnog i socijalnog prava. Prema podacima mjesečnih izvješća Ministarstva socijalne politike i mladih proizlazi da je na dan 31.12.2013. u OBŽ evidentirano 6.805 korisnica/ka pomoći za uzdržavanje kojima je obuhvaćeno 15.852 osoba. U 2013. samo u OBŽ je odobrena 6.137 jednokratna novčana pomoći, u najvećoj mjeri je ista zatražena suprotno svojoj stvarnoj svrsi radi koje navedeni institut postoji (izvanredne životne okolnosti) i nadalje predstavlja supstitut za nabavu osnovnih živežnih namirnica. Navedeni podaci MSPM potvrđuju kako je OBŽ županija s najvećim brojem korisnica/ka pomoći za stanovanje u 2013. godini na razini cijele RH odnosno županija s najvećim brojem socijalno ugroženih građanki/-a koji žive na granici siromaštva.

Struktura osoba koje su nam se obraćale radi ostvarivanja prava na neki oblik socijalne pomoći nije fiksna. Naime iako su nam se u najvećoj mjeri obraćale/i dugogodišnje/i korisnice/i sustava socijalne skrbi za iskazanom materijalnom pomoći je posezao širok krug osoba od onih koje/i su ostale/i bez zaposlenja (poslovno uvjetovani otkaz ugovora o radu, stečaj firme u kojoj su radili ili istek ugovora na određeno vrijeme), do nezaposlenih osoba, osoba starije životne dobi koji nemaju članova uže i šire obitelji koji bi im mogli pomoći do građanki/a koje/i su bilie/i u sustavu socijalne skrbi, ali su iz sustava izašle/i zbog kratkotrajnog zapošljavanja i njihov ponovni ulazak u sustav socijalne skrbi je bio otežan.

U daljnjem dijelu biti će dan sažetak stanja i zakonodavnih promjena u domeni rada i zapošljavanja tijekom protekle godine, a potom i stanje evidentirano putem pravnog savjetovališta „IZVOR-a“. U prosincu 2013. godine Hrvatski zavod za zapošljavanje evidentirao je **363.411** nezaposlenih osoba. Uzimajući u obzir da ne postoji obveza prijavljivanja na HZZ i da nisu sve/i nezaposlene/i evidentirani HZZ-u realno je očekivati da je stvarni broj nezaposlenih krajem 2013. godine veći od onog evidentiranog na HZZ. Prema podacima DZS Osječko – baranjska županija (OBŽ) se nalazi među tri županije s najvećim apsolutnim brojem nezaposlenih osoba u prosincu 2013. (38.309 ili 10,5 % i da pripada u područja u kojem je stopa registrirane nezaposlenosti znatno iznad prosjeka⁶ i u kontinuiranom je porastu od 2009.. Navedeni podaci su ujedno i razlog što je svaka treća stranka⁷ koja se obratila pravnom savjetovalištu Udruge trebala pomoć upravo iz domene radnog i socijalnog prava (pretežno iz područja socijalnog prava).

⁶ Primjera radi stopa registrirane nezaposlenosti u OBŽ u 2009. godini je iznosila 23,5% , a u 2013. ona iznosi 30,1% (vidi na http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Analiticki_bilten_2013-4.pdf (str. 19.))

⁷ Kategorizacija povrede prava u 2013. kroz pravno savjetovalište udruge pokazuje da je je 27,8% stranaka zatražilo pomoć za pitanja iz domene radnog i socijalnog prava

Tijekom 2013. godine 8% od ukupnog broja stranaka pravnog savjetovišta je zatražio pravni savjet isključivo iz domene radnog prava, no važno je naglasiti kako smo do podataka o povredama iz radnog odnosa u najvćoj mjeri dobivali informacije kroz priče stranaka koji su nam se obratili za pravni savjet radi ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi. Povrede iz dmene radnog prava nisu bile primarni razlog zatraženog savjetovanja, negu su te okolnosti prikazane sekundarnim. Nagalask je bio na iznalaženju rješenja za loše materijalne prilike, neimaštini a nerijetko i teškom siromaštvu koje juključuje nemogućnost za podmirivanje osnovne režijske troškova ili troškova prehrane. Tijekom izvještajnog bilježili smo porast ovršnih postupaka koji su pokrenuti radi nemogućnosti neplaćanja režijskih troškova uslijed gubitka posla itd. Evidentirane povrede iz radnog odnosa su se odnosile na odbijanje poslodavca na vraćanje dokumentacije radnici nakon rakida ugovora na neodređeno vrijeme (SOS 02/01-13), ostvarivanja prava na naknadu štete za ozljedu na radu (SOS 56/10-13), otkaz ugovora o radu (09/01-13) i spolno uznemiravanje na radnom mjestu (156/12-13). Važno je naglasiti da su se prilikom pozivanja SOS telefona kao i dolaska u pravno savjetovište radnice/i propitivali o svojim pravima za slučaj poslovno uvjetovanog otkaza te učestalo ukazivali na loše radne uvjete, neplaćeni prekovremeni rad, neisplatu plaća i narušene međuljudske odnose te da su prilikom iznošenja tih informacija nevoljko otkrivali svoj identitet i u većini slučajeva su željeli ostat anonimne/i što upućuje na zaključak kako loša socio-ekonomska situacija genaralno koja utječe na porast nezaposlenosti i egzistencijalnu ugroženost prouzrokuje kod radnika/ca dodatan strah koji ih priječi da poduzimaju pravne radnje s ciljem zaštite svojih prava i interesa.

Izveštajno razdoblje je obilježila i reforma radnopravnog zakonodavstva koja se prioriteto odnosi na izradu novog Zakona o radu kao ključnog, ali ne i presudnog zakona navedene reforme. Argumenti na kojima se temelji reforma radno-pravnog zakonodavstva nalaze uoprište u ubrzanoj i povećanoj zaposlenosti, suzbijanju sive ekonomije i omogućavanju zakonodavnog okvira koji će poslodavcima omogućiti brzu prilagodbu i fleksibilnost poslovanja, a radnicima pružiti odgovarajuću zaštitu i sigurnost. Navedene ciljeve Vlada planira ostvariti izradom novog Zakona o radu, Zakona o skraćivanju radnog vremena, Zakona o privremenim i povremenim poslovima, osmišljavanjem i uspostavljanjem zakonodavnog i institucionalnog okvira za reformu sustava otpremnina te jačanjem institucionalnog okvira za tripartitni i bipartitni socijalni dijalog. Unatoč tome što je Zakon tijekom 2013.bio u izradi i što nema mjerljivih pokazatelja kao produkta takvih zakonodavnih rješenja već je (*prima facie*) iz samog Nacrta zakona vidljivo da su prava iz radnog odnosa snižena na najnižu moguću razinu. Erodiranju radničkih prava zorno se oslikava brojnim odredbama Nacrta prijedloga Zakona o radu (od 25. studenoga 2013.), ali i Zakona o povremenim poslovima i Zakona o mirovinskom osiguranju kojima se proklamira fleksibilizacija radnog vremena, pomicanje dobi za umirovljenje na 67 godina te uvođenje vaučera za povremene poslove.⁸ Uzimajući u obzir da je ugovor o radu na neodređeno vrijeme zakonsko pravilo koje u praksi predstavlja iznimku navedene zakonodavna rješenja će unijeti dodatnu nesigurnost u radnopravnim odnosima što će posljedično doprinijeti produblivanju

postojećeg jaza i diskriminacije žena u sferi radnih odnosa. Navedenim zakonodavnim promjenama je osnažen agencijski rad kao nesigurni oblik rada u kojemu su u najvećoj mjeri uključene upravo žene uz istovremeni izostanak mehanizama zaštite zaposlenih preko agencija. Jedna od zakonodavnih promjena je i daljnja fleksibilizacija radnog vremena, a legalizira se i prekovremeni rad od 60 sati tjedno.

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Unutar izvještajnog razdoblja je došlo do značajnog zastoja u ostvarivanju prava na ostvarivanje besplatne pravne pomoći (podnošenjem zahtjeva UDU u OBŽ) što je rezultiralo povredama temeljnih prava zbog nemogućnosti pristupa sudu isključivo zbog materijalnih. Pružanje primarne pravne pomoći (za koje je Udruga ovlaštena) ne bilježi odstupanja u odnosu na prethodno razdoblje u smislu opsega pružene pravne pomoći, ali se zastoj odobravanja zahtjeva odrazio na financijska sredstva koja je Udruga ostvarila za pruženu pravnu pomoć putem ostvarenih rješenja za primarnu pravnu pomoć.

Naime, građanke/i su nam se učestalo obraćale/i pritužujući se da su upoznate/i da zbog nedostataka proračunskih sredstava namijenjenih za osiguranje besplatne pravne pomoći njihovi zahtjevi (za ostvarivanje prava na sekundarnu pravnu pomoć) nisu rješavani u roku (15 dana od dana uredno ponesenog zahtjeva) i da je neizvjesno kada će i da li će uopće biti riješeni. Iz navedenih razloga situacije u kojima su nam se obraćale/i radi nemogućnosti da osiguraju besplatnu pravnu pomoć putem sustava BPP, radi zastupanje pred sudom, u tim slučajevima smo stranke upućivali na odvjetničke urede s kojima Udruga surađuje (6 odvjetničkih ureda je pružilo pravnu pomoć *pro bono* u 13 slučajeva). Također, u svrhu ostvarivanja prava na besplatno zastupanje pred sudom smo pružili pomoć u pisanju podnesaka za odobravanje punomoćnica/ka bez naknade Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK). U svih 7 slučajeva evidentiranih putem savjetovaništa Udruge HOK je odobrio zahtjev u roku od 14 dana. Tijekom 2013. godine pružili smo pomoć strankama u podnošenju zahtjeva za odobravanje besplatne pravne pomoći UDU u OBŽ u 10 slučajeva. U 4 slučaja zahtjevi su odbijeni dok za ostale nemamo povratnu informaciju o ishodu zahtjeva. Udruga je u 2013. godini ostvarila 4 rješenja za pruženu pravnu pomoć (što je protuvrijednost 1.000 kn i predstavlja ukupni iznos koji je Udruga ostvarila za pruženu besplatnu pravnu pomoć putem Ministarstva pravosuđa). U sva 4 slučaja o kojima je riješeno tijekom izvještajnog razdoblja zahtjevi su podneseni još u 2012. godini. Od 2009.godine do danas uredima državne uprave je podneseno više od 20000 zahtjeva, dok je odobreno oko 16000 zahtjeva za besplatnom pravnom pomoći.

Tenja, 20.05.2014.